

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

زیارت قبور اولیا خدا
رسم انسانی، سنت رحمانی

دوره یازدهم، شماره چهارم

نام جزوه: زیارت قبور اولیا خدا رسم انسانی، سنت رحمانی

نویسنده: هیأت تحریریه موسسه در راه حق

ناشر: موسسه در راه حق

نوبت چاپ: مکرر

تاریخ چاپ: ۱۳۹۷ هـ ش

چاپخانه: سلمان فارسی

نشانی: قم، خیابان آیت الله مرعشی نجفی (ارم)

کوچه ۲۰ - پلاک ۱۰ - موسسه در راه حق

تلفن: ۲-۳۷۷۴۳۲۲۱ (۰۲۵)

www.darrahehaq.com

سامانه پاسخگویی پیامکی: ۱۰۰۰۲۲۲۳۳۳

رایگان

٤ / زیارت قبور اولیا خدا رسم انسانی، سنت رحمانی

فهرست مطالب

- ۸.....حضور بر تربت عزیزان
- ۱۰ زیارت قبور عالمان
- ۱۲ زیارت تربت شهیدان
- ۲۱ زیارت قبور مؤمنان
- ۲۱ از دیدگاه کتاب و سنت
- ۲۴ زیارت قبور در سنت پیامبر
- ۲۸..... زیارت قبر شریف پیامبر اکرم (صلی الله علیه وآله)
- ۲۸..... از دیدگاه دانشمندان مسلمان (محدثان و فقیهان)

دوره یازدهم، شماره چهارم / ۵

«وادی خاموشان» در هر شهر و روستا، زمین گسترده ای را در برمی گیرد، که در آن انسان های دیروز از بزرگ و کوچک، توانا و ناتوان، در کنار هم به خوابی ژرف فرو رفته اند.

دیدار از این وادی، که نشانگرِ «عجزِ ذاتی» انسان و زوال قدرت ها و مکنت های مادی است، آثار سازنده و حیات بخش دارد: انسان هوشمند، با مشاهده این وضع رقت بار، ناپایداری جهان را از نزدیک لمس کرده در مقام چاره برمی آید و با درکِ «هدف داری جهان آفرینش»، از گرداب غفلت و خودخواهی بیرون می جهد و به اندیشه تحصیل اسباب و لوازم «حیات جاوید» می افتد. پیامبر

۶ / زیارت قبور اولیا خدا رسم انسانی، سنت رحمانی

اکرم (صلی الله علیه وآله) بر این نکته تربیتی انگشت نهاده و می فرماید:

زُورُوا الْقُبُورَ فَانَّهَا تُذَكِّرُكُمْ الْآخِرَةَ؛^۱

به زیارت قبور بشتابید که مایه یادآوری شما به سرای جاوید (آخرت) است.

و در دیگر سخنان خود می فرماید:

زُورُوا الْقُبُورَ فَإِنَّ لَكُمْ فِيهَا عِبْرَةً؛^۲

به زیارت قبور بروید زیرا در آن برای شما درس عبرت است.

شاعر شیوا سخنِ معاصر، مرحوم صادق سرمد، به هنگام دیدار از سرزمین فراعنه و مشاهده اهرام مصر و قبورِ بانیان آن، چکامه‌ای سوزناک سروده

۱. سنن ابن ماجه، ج ۱، ص ۵۰۰، ح ۱۵۶۹.

۲. کنز العمال، ج ۱۵، ص ۶۴۷، ح ۴۲۵۵۸.

دوره یازدهم، شماره چهارم / ۷

است که گویی تفسیر سخن پیامبر (صلی الله علیه و آله) است:

به مصر رفتم و آثار باستان دیدم
به چشم هر چه شنیدم ز داستان - دیدم
گواهِ قدرتِ شاهانِ آسمانِ درگاه
بسی هَرَمَ ز زمین سر بر آسمان دیدم
تو کاخ دیدی و من خفتگان در دل خاک
تو نقش قدرت و من نعش ناتوان دیدم
تو تخت دیدی و من بخت واژگون بر تخت
تو صخره دیدی و من سُخره زمان دیدم
تو عکس دیدی و من گردش جهان برعکس
تو شکل ظاهر و من صورت نهان دیدم

۸ / زیارت قبور اولیا خدا رسم انسانی، سنت رحمانی

تو چشم دیدی و من دیده حریصان باز

هنوز در طمع عیش جاودان دیدم

تو تاج دیدی و من تخت رفته بر تاراج

تو عاج دیدی و من مشت استخوان دیدم

میان این همه آثار خوب و بد به مثل

دو چیز از بد و از خوب تو امان دیدم

یکی نشانه قدرت، یکی نشانه حرص

دو باز مانده ز ایوان خسروان دیدم^۱

حضور بر تربت عزیزان

آنان که عزیزی را از دست می دهند، به حکم پیوند

خونی و عاطفی، وی را به دست فراموشی

دوره یازدهم، شماره چهارم / ۹

نمی سپرند، بلکه در محافل و مجالس پیوسته از او یادکرده و به تکریم وی می کوشند؛ و چون مرگ، راه دیدار جسمی را بر آنان بسته است به دیدار روحی و معنوی روی آورده و به صورت فردی یا گروهی، بر سر مزار عزیز از دست رفته گرد می آیند و مراسمی را بر پا می کنند.

مویه در مرگ عزیزان و همایش بر سر مزار آنان، رسمی عام و جهانگیر بوده و از این رو می توان گفت ریشه در «فطرت» انسانها دارد. در معنی، همان «جذبه و کشش روحی» که آدمی را در حیات عزیزان به دیدارشان ترغیب می کند، پس از مرگ آنان نیز بر سر مزار ایشان می کشاند. خاصه آنکه، بر اساس بینش اسلامی، «روح» همچون «تن» از بین نمی رود بلکه

۱۰ / زیارت قبور اولیا خدا رسم انسانی، سنت رحمانی

آفاق و چشم اندازی وسیع تر می یابد و از لطف
دوستانی که قدم رنجه کرده خود را بر سر مزار وی
رسانده و با قرائت حمدی وی را شاد ساخته اند به
وجد می آید.

از این رو زینده نیست مردم را از برگزاری این
رسم فطری و انسانی بازداریم، بلکه بایستی به هدایت
آنان کوشیده و دقت کنیم که اظهار علاقه به عزیزان،
با گناه، آلوده نگردد.

زیارت قبور عالمان

آنچه گفتیم درباره زیارت قبور افراد عادی بود که
به نوعی با زائر، بستگی داشته و زائر با حضور بر سر
مزار آنان، به احساسات قلبی و نیاز عاطفی خود پاسخ

دوره یازدهم، شماره چهارم / ۱۱

می دهد و با نثار اشک و گلاب، تربت عزیزان خود را
عطرآگین می کند.

در میان عزیزان، عالمان و مصلحان جهان،
حسابی برتر و والاتر دارند. آنان به سان شمع، سوخته
و پیروان خویش را روشن ساخته اند و در سایه یک
زندگی فقیرانه، گنجینه بزرگ و ماندگاری از علم و
معرفت به یادگار نهاده اند؛ و از اینرو شایسته بیشترین
تقدیر و تکریم اند. خصوصاً عالمان دین، که جامعه را
با کتاب خدا و سنت پیامبر (صلی الله علیه و آله) آشنا
ساخته و موجبات دستیابی بشر به سعادت جاوید را
فراهم می آورند.

حضور در کنار تربت عالمان، گذشته از آنکه
تقدیر از شخص آنان است، ترویج از علم و دانش

۱۲ / زیارت قبور اولیا خدا رسم انسانی، سنت رحمانی

بوده و موجب رغبت همگان به این سلسله خُدم و حفظ میراث ارزشمند آنان است. پیداست جامعه ای که در آن، علم و عالم، از حرمت و منزلت شایسته برخوردارند، هیچ‌گاه در حضيض فقر علمی و فرهنگی سقوط نخواهد کرد.

زیارت تربت شهیدان

زیارت تربت مجاهدان نیز - که با خون سرخ خویش از شرف و عزت ملّتی دفاع کرده و در راه پاسداری از آرمان‌های بزرگ انسانی و الهی جان‌باخته‌اند - مفهومی فراتر از زیارت قبور افراد عادی دارد.

حضور بر تربت شهیدان راه حق، علاوه بر آثار سازنده روحی و تربیتی، نوعی پیمان بستن با آنان است. شخص زائر، با این حضور اعلام می‌دارد که

دوره یازدهم، شماره چهارم / ۱۳

به راه شهیدان وفادار است و آرمان مقدس و ارزشمندشان را پاس می‌دارد.

زیارت قبور شهیدان سرزمین بدر و اُحد و کربلا و دیگر عزیزان خفته به خون، ترسیم‌گر این حقیقت است و زوآر این مَشاهد با دست کشیدن بر ضریح و قبر آنان و فرستادن درود بر روان پاکشان، تعهد می‌کنند که تداوم بخش راه ایشان باشند و به دیگر سخن: زیارت قبر شهید نوعی تکریم و احترام به اوست و از آنجاکه شهید، کشته آرمان‌ها و ایده‌های خویش است، هر کس نیز به شهید احترام گذارد در حقیقت آرمان او را مقدس شمرده و خود را پیرو راه و مرام وی دانسته است.

حضور در حرم پیامبر(صلی الله علیه وآله)

۱۴ / زیارت قبور اولیا خدا رسم انسانی، سنت رحمانی

حضور در حرم رسول اکرم (صلی الله علیه وآله) یا جانشینان پاک او (علیهم السلام) نیز، علاوه بر تقدیر و سپاس از فداکاری‌ها و جان‌فشانی‌های آنان در هدایت خلق، حکم نوعی بیعت با ایشان را دارد. امام هشتم (علیه السلام) در یکی از سخنان خود پیرامون زیارت بارگاه معصومین (علیهم السلام) چنین می‌فرماید:

انّ لكلّ إمام عهداً في عنق أوليائه و شيعته و انّ
من تمام الوفاء بالعهد زیارة قبورهم؛^۱

هر امامی عهد و میثاقی بر ذمه دوستان و شیعیان خویش دارد و زیارت قبور امامان، بخشی از عمل به این تعهد است.

۱. وسائل الشیعه، ج ۱۰، ص ۳۴۶ از ابواب مزار، ح ۲.

دوره یازدهم، شماره چهارم / ۱۵

در واقع، شخص زائر هنگام زیارت قبر پیامبر و امامان (علیهم السلام) با آنها پیمان می‌بندد که در زندگی، جز راه و رسم آنان، روشی را تعقیب نکند. زائر رسول خدا (صلی الله علیه وآله) با زبان حال چنین می‌گوید: ای رسول خدا، اگر مهاجر و انصار در حَدِیْبِیَّه با تو بیعت کردند که از حریم رسالت دفاع کنند^۱ و اگر زنان با ایمان مکه با تو بیعت کردند که از شرک و گناه بپرهیزند،^۲ و اگر مؤمنان گنه‌کار دستور یافته‌اند که به حضور تو رسیده و از تو درخواست

۱. لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ...

سوره فتح، آیه ۱۸.

۲. ... إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعَنَّكَ عَلَىٰ أَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللَّهِ...، سوره

ممتحنه، آیه ۱۲.

۱۶ / زیارت قبور اولیا خدا رسم انسانی، سنت رحمانی

کنند که در حق آنان طلب آمرزش کنی،^۱ من نیز ای رسول گرامی و ای شفیع امت با حضور در حرم تو و استلام تربتت، با تو بیعت می‌کنم که پاسدار آرمان‌هایت باشم و از شرک و دیگر گناهان دوری جویم و درازای این عمل، از تو می‌خواهم که برایم از درگاه الهی طلب آمرزش کنی. باید توجه داشت که زیارت قبور انبیاء و اولیاء الهی از سیاحت و جهانگردی (توریسم) **Tourism** جدا بوده و هدفی دیگر را دنبال می‌کند. «گردش گران»، به دنبال لذت بردن از مناظر زیبا یا مشاهده آثار باستانی‌اند و مقصود عمده‌شان تفریح و خوش گذرانی است (که

۱. وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمْ

الرَّسُولَ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا، سوره نساء، آیه ۶۴.

دوره یازدهم، شماره چهارم / ۱۷

البته، اگر با «لهو و لعب» همراه نباشد، اسلام نیز با آن مخالفتی ندارد؛ اما زائرانِ حرمِ یار، در پی وصل به محبوب و تجدید و تشدید پیمان با اویند و رنج رسیدن به وی را حتی اگر مستلزم دویدن در بیابان و خفتن بر خار مگیلان باشد - بر خود هموار می‌کنند. «توریست»، سالم و سَرِ حال کردن جسم و جان حیوانی را می‌خواهد ولی «زائر» بر آن است که روح عَطَش‌ناک خویش را از کوثر وصل یار، سیراب سازد و چون دستش به دامن معشوق نمی‌رسد، دست به قبر وی می‌ساید که رنگ و بوی او را دارد.

تاریخ می‌نویسد: پس از درگذشت رسول گرامی (صلی الله علیه وآله)، عربی از خارج مدینه وارد

۱۸ / زیارت قبور اولیا خدا رسم انسانی، سنت رحمانی

شهر شد، در کنار قبر پیامبر نشست و این آیه را تلاوت کرد:

وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ
وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا؛^۱

اگر آنان آنگاه که بر خویش ستم کرده‌اند، نزد تو آیند پس از خدا طلب آمرزش کنند و پیامبر نیز برای آنان طلب آمرزش نماید خدا را توبه پذیر و رحیم خواهند یافت.

آنگاه آن عرب غریب چنین گفت: «ای پیامبر، من به این نقطه آمده‌ام تا برای من طلب آمرزش بکنی و تو را شفیع پروردگارم قرار دهم». سپس درحالی که اشک از دیدگانش جاری بود این شعر را

دوره یازدهم، شماره چهارم / ۱۹

سرود: ای بهترین فردی که پیکرش در این دیار به خاک رفته و عطری پستی و بلندی این سرزمین را خوشبو ساخته است. جانم فدای زمینی که در آن جای گزیده‌ای و عفت و جود و کرم در آن پنهان گشته است.

پس از خواندن اشعار، طلب آمرزش کرد و برخاست و رفت.^۱

۱. یاخیر من دفنت فی القاع أعظمه

فطاب من طیبهن القاع و الاکم

نفسی الفداء لقبر أنت ساکنه

فیه العفاف و فیه الجود و الکرم

وفاء الوفا، ج ۴، ص ۱۳۶۱؛ الدرر السنیة، ص ۲.

۲۰ / زیارت قبور اولیا خدا رسم انسانی، سنت رحمانی

عرب مزبور، مفهوم زیارت قبر پیامبر (صلی الله علیه و آله) را با ذهن صاف و فطرت پاک خود، دریافت و به زیارت آن عزیز عالم وجود شتافت. این است فلسفه اجتماعی و تربیتی زیارت قبور ارحام و بستگان، علما و دانشمندان، شهدای راه حق و پیشوایان دین (علیهم السلام) که منطق عقل و دین بدان گواه و ناظر است.

در اینجا لازم است موضوع زیارت قبور را از چند جهت مورد بررسی قرار دهیم:

۱. زیارت قبور مؤمنان از دیدگاه کتاب و سنت؛

۲. زیارت قبر پیامبر (صلی الله علیه و آله) از

دیدگاه دانشمندان اسلامی (محدثان و فقیهان).

دوره یازدهم، شماره چهارم / ۲۱

زیارت قبور مؤمنان

از دیدگاه کتاب و سنت

زیارت قبور مؤمنان بالأخص آن‌ها که با انسان پیوند دارند، یک رسم فطری و جهانی است که ملل دنیا عملاً بر آن اتفاق نظر دارند و از آیه زیر نیز می‌توان تأیید آن را استنباط کرد.

قرآن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره منافقان

چنین خطاب می‌کند:

وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِمْ إِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَأَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ؛^۱

هرگز بر احدی از آنان (منافقان) آنگاه که بمیرد

ابتداً نماز مگزار و بر سر قبرش نایست، زیرا آنان به

۲۲ / زیارت قبور اولیا خدا رسم انسانی، سنت رحمانی

خدا و پیامبر او کفر ورزیده‌اند و در حال فسق و معصیت مرده‌اند.

آیه مبارکه به پیامبر دو دستور می‌دهد:

۱. بر مرده آنان نماز مگزار:

لَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا.

۲. در کنار قبر آنها [برای دعا] توقف مکن:

وَلَا تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِ.

بخش دوم آیه برای ما اهمیّت خاصی دارد و آن اینکه آیا مقصود از ایستادن در کنار قبر، صرفاً توقف در هنگام دفن است یا مفهومی گسترده‌تر از این دارد؟ مفسران معنی دوم را تأیید می‌کنند که به‌اختصار، کلام برخی از آنان را یادآور می‌شویم.

بیضاوی می‌گوید:

دوره یازدهم، شماره چهارم / ۲۳

و لا تقف عند قبره للدفن أو الزيارة؛^۱

بر سر قبر منافقان توقف مکن، خواه برای دفن
و خواه برای زیارت.

همین نظریه را جلال‌الدین سیوطی در تفسیر
جلالین^۲ و عارف بورسی در تفسیر روح البیان^۳ و
ألوسی بغدادی در روح المعانی^۴ آورده‌اند.

بنابراین، خدا پیامبر را از هر نوع توقف بر سر
خاک منافق (چه هنگام دفن و چه پس از آن) بازداشته
است و این خود حاکی از آن است که پیامبر در
حالات مختلف (اعم از دفن یا پس از آن) در کنار قبور

۱. تفسیر بیضاوی، ج ۱، ص ۴۱۶.

۲. تفسیر جلالین؛ سوره توبه، آیه ۸۴.

۳. روح البیان، ج ۳، ص ۳۷۸.

۴. روح المعانی، ج ۱۰، ص ۱۵۵.

۲۴ / زیارت قبور اولیا خدا رسم انسانی، سنت رحمانی

مؤمنان توقف می‌کرد و در حق آنان دعا می‌نمود، والا نهی از این امر، وجهی نداشت.

در این صورت از آیه استفاده می‌شود که منافقان از چنین فیضی محروم اند طبعاً جامعه باایمان، مشمول چنین لطف الهی خواهند بود و پیامبر هم به هنگام دفن و هم در مواقع دیگر بر سر قبر هر مسلمانی می‌تواند بایستد و دعا کند.

زیارت قبور در سنت پیامبر

علاوه بر دو روایتی که در آغاز بحث، از پیامبر آوردیم، باید خاطر نشان سازیم که، آن حضرت، خود نیز به قبرستان بقیع می‌رفت و به زیارت مسلمانان می‌پرداخت. ذیلاً به گواهی تاریخ در این باره توجه کنید.

دوره یازدهم، شماره چهارم / ۲۵

۱. مسلم در کتاب صحیح خود از یکی از همسران رسول خدا (صلی الله علیه وآله) نقل می کند که پیامبر (صلی الله علیه وآله) در آخرین بخش شب، خانه را به قصد زیارت بقیع ترک می کرد و هر موقع وارد این سرزمین می شد به آنان چنین خطاب می نمود:

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ وَ آتَاكُمْ مَا تَوَعَدُونَ
غَدًا، مُؤَجَّلُونَ وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لَاحِقُونَ، اللَّهُمَّ
اغْفِرْ لِأَهْلِ بَقِيعِ الْفَرْدِ؛^۱

درود بر شما ای ساکنان خانه افراد باایمان، آنچه به وقوع آن در آینده وعده داده می شدید، سراغ شما آمد و شما میان مرگ و روز رستاخیز به سر

۱. صحیح مسلم، ج ۳، ص ۶۳؛ کتاب الجنائز.

۲۶ / زیارت قبور اولیا خدا رسم انسانی، سنت رحمانی

می‌برید، ما نیز به شما خواهیم پیوست. پروردگارا!
اهل بقیع «فرقد» را بیامرز.

۲. مسلم در کتاب صحیح خود از یکی از
همسران رسول خدا (صلی الله علیه و آله) نقل می‌کند
که پیامبر به او چنین گفت: جبرئیل بر من نازل شد و
گفت خدایت فرمان می‌دهد که به زیارت اهل بقیع
بروید و برای آنان طلب آمرزش کنید.

او می‌گوید: از پیامبر پرسیدم چگونه برای آنان
طلب آمرزش کنم؟

فرمود: بگو: السلام علی اهل الدیار من المؤمنین
و المسلمین و یرحم الله المستقدمین منّا و
المستأخرین و إنّنا إنّ شاء الله بکم کلاحقون؛^۱

دوره یازدهم، شماره چهارم / ۲۷

دروود بر ساکنان مؤمن و مسلمان این دیار. خداوند همه مؤمنان را - چه آنها که قبلاً در گذشته‌اند و چه آنها که بعداً در خواهند گذشت - رحمت کند و محققاً نیز به خواست خدا به شما خواهیم پیوست. ۳. مسلم همچنین از بریده نقل می‌کند که پیامبر گرامی (صلی الله علیه و آله) به یاران خود آموزش می‌داد که به هنگام زیارت قبور چنین بگویند:

السلام علیکم أهل الدیار من المؤمنین و
المسلمین و إنا إن شاء الله لآحقون أسأل الله لنا و لكم
العافیة؛^۱

۱. صحیح مسلم، ج ۳، ص ۶۵، باب ما یقال عند دخول القبور و الدعاء لاهلها از کتاب الجنائز.

۲۸ / زیارت قبور اولیا خدا رسم انسانی، سنت رحمانی

درود بر شما ای ساکنان مؤمن و مسلمان این دیار ما همانا به خواست خدا مطمئناً خواهیم پیوست. از خدا برای خود و شما عافیت می‌طلبیم.

زیارت قبر شریف پیامبر اکرم (صلی الله علیه وآله)

از دیدگاه دانشمندان مسلمان (محدثان و فقیهان)

با مروری بر سخنان محدثان و فقیهان، روشن می‌شود که علمای اسلام همواره زیارت مرقد شریف پیامبر اسلام را مستحب مؤکد دانسته و مردم را به زیارت حرم مطهر او دعوت می‌کرده‌اند.

تقی الدین سبکی شافعی (متوفای ۷۵۶ هـ ق)

در نقد سخن ابن تیمیّه (۷۲۸ م) که استحباب زیارت قبر پیامبر را انکار کرده بود، کتابی به نام «شفاء السقام فی زیارة خیر الأنام» نوشت و با پژوهشی گسترده،

دوره یازدهم، شماره چهارم / ۲۹

آرای فقیهان اهل سنت را از قرن چهارم تا روزگار خویش در آن کتاب گردآورد و روشن ساخت که استحباب زیارت قبر آن حضرت، از مسلمات فقه اسلامی است و محدثان و فقیهان بزرگ، روایات گوناگونی در استحباب زیارت مزبور نقل کرده و به آن فتوا داده‌اند.^۱

علامه و محقق سخت‌کوش معاصر، آیت الله امینی (۱۳۲۰ - ۱۳۹۰) در کتاب شریف «الغدیر» به تکمیل موضوع پرداخته و توانسته است نظریات بیش از ۴۰ دانشمند مسلمان اعم از فقیه و محدث را در این زمینه تا عصر خویش گردآورد.^۲

۱. شفاء السقام، صص ۶۵ - ۷۹.

۲. الغدیر، ج ۵، صص ۱۰۹ - ۱۲۵.

۳۰ / زیارت قبور اولیا خدا رسم انسانی، سنت رحمانی

برخی از محققان با کاوش بیشتر بر فتاوی دیگری نیز که در آن دو کتاب وارد نشده دست یافته و در رساله‌ای که در این موضوع به زبان عربی تألیف کرده آمده است. حتی مفتی سابق عربستان سعودی «عبدالعزیز بن باز» نیز بر این خیل پیوسته و صریحاً به استحباب زیارت قبر مطهر پیامبر اسلام (صلی الله علیه وآله) فتوا داده است.^۱

نقل سخن عالمان فوق، از گنجایش این نوشته و حوصله خوانندگان بیرون است و لذا، نمونه وار، به سخنان برخی از آنان اکتفا می‌کنیم:

۱. جریده «الجزیره» مورخ ۲۴ ذی القعدة سال ۱۴۱۱، شماره

دوره یازدهم، شماره چهارم / ۳۱

۱. ابو عبدالله حلیمی جرجانی شافعی (م ۴۰۳)

هـ) پس از آنکه درباره تعظیم و تکریم پیامبر اسلام (صلی الله علیه وآله) سخن می‌گوید یادآور می‌شود که تعظیم او امروز، زیارت مرقد شریف اوست.^۱

۲. ابوالحسن ماوردی (م ۴۵۰) می‌نویسد:

راهنمای حجّ پس از پایان مراسم، کاروان را به راه مدینه سوق دهد تا زائران میان دو زیارت؛ زیارت خانه خدا و زیارت قبر رسول خدا، جمع کنند. و از این طریق حرمت پیامبر (صلی الله علیه وآله) را رعایت کرده و حقوق اطاعت او را ادا کنند. زیارت

۱. شفاء السقام، ص ۶۵، نقل از المنهاج فی شعب الایمان.

۳۲ / زیارت قبور اولیا خدا رسم انسانی، سنت رحمانی

قبر پیامبر، جزء فریضه حج نیست اما از مستحبات به شمار می‌رود.^۱

۳. غزالی (متوفای ۵۰۵) درباره زیارت قبر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به صورت گسترده سخن گفته و آداب زیارت را نیز بیان کرده است. می‌گوید: پیامبر فرموده است زیارت من در حال ممات، بسان زیارت من در حال حیات است و هر کس قدرت جسمانی و مالی داشته باشد و مرا زیارت نکند، بر من جفا کرده است.

غزالی می‌افزاید: کسی که قصد زیارت پیامبر کند، بایستی در راه بر او درود بفرستد و آنگاه که چشمش به دیوارها و درختان مدینه افتاد بگوید:

۱. الأحكام السلطانية، ص ۱۰۹، دارالفکر، بیروت.

دوره یازدهم، شماره چهارم / ۳۳

اللّٰهُمَّ هَذَا حَرَمٌ رَّسُولِكَ فَاجْعَلْهُ لِي وَقَايَةً مِنَ النَّارِ
وَأَمَانًا مِنَ الْعَذَابِ وَسُوءِ الْحِسَابِ؛ خدایا این حرم
رسول تو است، آن را برای من سپری از آتش و امانی
از عذاب و بدی حساب قرار بده.

غزالی سپس آداب زیارت پیامبر(صلی الله علیه
وآله) و کیفیت آن را یادآور شده و می نویسد: «زائر
قبر پیامبر بعداً به سرزمین بقیع برود و قبر حسن بن
علی را زیارت کند و در مسجد فاطمه نماز
بگزارد...»^۱.

۴. قاضی عیاض مالکی (متوفای ۵۴۴)

می نویسد: زیارت قبر پیامبر، سنتی مورد اتفاق همگان
است. سپس به نقل یک رشته حدیث درباره زیارت

۱. احیاء علوم الدین، ج ۱، صص ۲۵۸ - ۲۵۹.

۳۴ / زیارت قبور اولیا خدا رسم انسانی، سنت رحمانی

قبر پیامبر پرداخته و می‌افزاید: زائر قبر او، به روضه پیامبر و منبر و قبر و جایگاه او و ستونی که بر آن تکیه می‌کرد و نقطه‌ای که جبرئیل بر او فرود می‌آمد، تبراً بجوید.^۱

۵. ابن الحاج محمد عبدی قیروانی مالکی (متوفای ۷۳۸) پس از آنکه درباره لزوم و کیفیت زیارت پیامبران و نحوه توسل به آنان و درخواست حاجت از ایشان سخن می‌گوید، درباره قبر پیامبر اسلام (صلی الله علیه وآله) چنین یادآور می‌شود: «آنچه درباره دیگران گفتیم، در زیارت سرور پیشینیان و آیندگان و در درود و سلام بر او، دوچندان باید گفت. شایسته است انسان با تواضع و فروتنی در

۱. الشفاء، ج ۲، صص ۱۹۴ - ۱۹۷، ط دارالفیحاء، عمان.

دوره یازدهم، شماره چهارم / ۳۵

حرم پیامبر حاضر شود، زیرا او شفيعی است که شفاعتش رد نمی‌شود و کسی که آهنگ او کند ناامید بازمی‌گردد و کسی که به حرم او وارد شود و از او استعانت بجوید و استغاثه کند محروم نمی‌گردد».

سپس می‌گوید: «علمای ما - رحمت خدا بر آنان باد - می‌گویند شایسته است که زائر قبر پیامبر در خود چنین احساس کند که آن حضرت را در حال حیاتش زیارت می‌کند».

۶. ابن حجر هیثمی مکی شافعی (متوفای

۹۷۳) در استدلال بر استحباب زیارت قبر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به دلایلی همچون «اجماع»، متمسک شده و می‌افزاید: «مخالفت یک نفر مانند ابن تیمیّه با این امر، مضرّ به اجماع نیست، زیرا او کسی

۳۶ / زیارت قبور اولیا خدا رسم انسانی، سنت رحمانی

نیست که رأی او در این مورد، مضرّ باشد و بسیاری از علما سخنان ناموزون او را تعقیب کرده و اشکالات او را جواب داده‌اند یکی از آنان عز بن جماعه است.» به گفته ابن حجر؛ ابن تیمیّه فردی است که خدا او را گمراه کرده و لباس خواری و پستی بر او پوشانده است و شیخ تقی الدین سبکی که جلالت مقام و اجتهاد وی مورد قبول همگان است کتابی مستقل در ردّ فتوای او نوشته است.^۱

۷. عبدالرحمن جزیری نویسنده کتاب «الفقه

علی المذاهب الأربعة» که در آن فتاوی فقه‌های چهار مذهب را گردآورده است، می‌نویسد: «زیارت قبر

۱. الجوهر المنظم فی زیارة القبر المکرم، ص ۲۲، چاپ سال

دوره یازدهم، شماره چهارم / ۳۷

پیامبر(صلی الله علیه وآله) از بالاترین مستحبات بوده و در مورد آن احادیثی وارد شده است». سپس به نقل شش حدیث پرداخته و آداب زیارت را بیان می‌کند.^۱ از اینکه از طرف هیچ‌یک از فقیهان مذاهب چهارگانه، بر ادعای فوق، تعلیقه‌ای نرده است درمی‌یابیم که فتوای یادشده، موردپذیرش همه فقه‌های ائمه اربعه در عصر حاضر قرار دارد.

۸. شیخ عبدالعزیز بن باز می‌گوید: کسی که مسجد پیامبر را زیارت کرد مستحب است در روضه پیامبر دو رکعت نماز بگزارد، سپس بر پیامبر(صلی الله علیه وآله) سلام بگوید، همچنان که مستحب است به زیارت بقیع و شهیدان مدفون در آن رفته و سلام

۱. الفقه علی المذاهب الأربعة، ج ۱، ص ۵۹۰.

۳۸ / زیارت قبور اولیا خدا رسم انسانی، سنت رحمانی

بگوید.^۱ ما در اینجا به همین چند گفتار اکتفا می‌نماییم کسانی که علاقه‌مندند از گفتارهای دیگر آگاه شوند به رساله مخصوصی که به زبان عربی در این مورد نوشته شده، مراجعه فرمایند.^۲

پایان

۱. جريدة الجزيرة، مورخ ۲۴ ذی قعدة الحرام ۱۴۱۱هـ

شماره ۶۸۲۶.

۲. الزيارة في الكتاب و السنة، صص ۲۲ - ۲۴.